

Gregorii Nazianzeni : dicit autem nullam esse similitudinem inter Julianum, et Jacobum, nisi quod ille erat imperator, iste est rex. At Bellarminus (a) non posuit summam similitudinis in comparatione Juliani cum Jacobo, sed in comparatione rei cum re, fraudis cum fraude, negotii cum negotio. Sed tamen quia placuit auctori Apologiae conferre etiam personas, insistamus ejus vestigiis, et consideremus dissimilitudines Juliani imperatoris, et Jacobi regis : « Principio, inquit, Julianus fuit Apostata, totique fidei Christianae renunciavit, quam olim professus fuerat, et denuo in Ethnicum, vel potius in Atheum fuisse conversum est : rex noster Christianus est, nec unquam deseruit eam religionem, quam propemodum cum lacte imbibit, nec professionem suam aliquando erubuit. » Hæc ille ; sed non est verum, Julianum in Atheum fuisse conversum, cum e contrario ab unius Dei cultu, ad multorum Deorum venerationem transierit, ut potius polytheus, quam atheus dici debuerit. (b) Jacobus autem, cum Catholicus non sit, neque Christianus est. Sic enim loquitur sanctus Augustinus lib. de gratia Christi, cap. 10 : « Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse Christianus. » Quibus verbis satis aperte declarat, eum Christianum non esse, qui hæreticus est. Et clarius ac fusius sanctus Athanasius orat. 2. in Arianos, non procul ab initio, multis argumentis probat, nullum hæreticum proprie dici posse, vel esse Christianum. Et multo antea sanctus Cyprianus lib. iv. epistol. 2. ad Antonianum scripserat : « Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. » Jacobum autem regem non esse Catholicum testis est auctor Apologiae, qui in singulis ferme paginis hujus libri nomen Catholici illis relinquit, qui Romani Pontificis Religionem sequuntur : qui autem Catholicus non est, hoc ipso hæreticus est. Catholicus enim atque hæreticus contraria sunt, ut dies et nox, ut lumen et tenebra. Neque omnino verum est, Jacobum nunquam deseruisse Religionem, quam primo susceperat. Nam ex parentibus Catholicis natus, Catholico ritu Baptismum, ac per hoc Catholicam Religionem, fidemque suscepit. Sed injuria temporum in educatores sectarios incidit, qui eum ex Christiano Calvinistam fecerunt. Et si vera sunt, quæ narra-

tur ab iis, qui eum intime noverunt, eum in Scotia Puritanus, et Protestantium inimicus esset ; nunc in Anglia Protestans est, et Puritanorum adversarium se gerit. Pergit : « Julianus contra Christianos se convertit tantummodo quod in confessione causa Christi perstaret : rex noster hæc in re cum subditis agens, id tantum spectat, ut nota exstat aliqua, qua distingui possit inter subditos fideles, et perfidos. » At nos supra non semel ostendimus, quemadmodum Julianus Christianos vexabat Religionis Christianae causa : sic etiam regem Jacobum multis pecuniariis, carceribus, exiliis, extremo supplicio Catholicos vexare, quod religionem Catholicam noluit deserere, et hoc ipsum Juramentum eo tendere, ut fides Catholica de potestate summi Pontificis abnegetur. Pergit : « Juliani finis fuit Christianorum eversio : regi nostro finis non alius propositus est, quam ut fidem Christianam in statu tranquillitatis atque otii teneat. » At nos contra videmus Jacobo regi finem propositum esse, sectam Protestantium in statu tranquillitatis et otii tueri, et ad eum finem obtinendum, primùm Catholicos omnes, deinde etiam Puritanos opprimere. Pergit : « Julianus eo tendebat, ut homines adduceret ad idololatriam patranda : rex noster eo tantum, ut subditos suos adducat ad manifestam promissionem naturalis suae fidei ac civilis obedientiae, hac velut tessera obligandam. » Cur igitur in toto juramento civilis obedientia, et naturalis fides ne semel quidem nominatur, perpetuo autem potestas summi Pontificis abneganda proponitur ? Pergit : « Julianus eam rationem præ cæteris inivit, ut subreperet incautus, et non cogitantes illaquearet : regis nostri tota ratio, quam sequitur hæc in re, plana est et evidens, omnique procul obscuritatis integumentis ; siquidem nec veniam ulli unquam negavit eorum, qui ad jurandum vocarentur, deliberandi secum per otium commentandique de eo, in quod juraturus esset. Et si quis forte interpretationem requireret, suppedilavit item omnem, quantum quisque postularet. » Sed istam planitiem, et evidentiam nos crassiores, et simpliciores minime cerimus. Fingitur enim juramentum ad civilem obedientiam in rebus mere temporalibus exigi, et tamen verba juramenti ad potestatem Pontificiam evertendam ma-

(a) An rex Angliæ possit Juliano Apostata componi. — (b) Quod hæreticus non sit Christianus.

xima ex parte referuntur. Neque dicitur manifeste, Ego juro Pontificem Romanum non esse caput Ecclesiae, vel, Ego, juro regem Angliæ caput esse Ecclesiae Anglicanae in spiritualibus. Si enim hoc diceretur, nemo deciperetur : sed dicitur : Juro non esse parendum excommunicationi Pontificiae. Juro Pontificem non posse absolvere subditos ab obedientia regis. Juro Pontificem ab hoc juramento me liberare non posse, quia legitima, plenaque auctoritate mihi ministratum est, et simul, ut hæc minus offendant, permiscetur multa de proditiionibus, de conspirationibus, de regia persona a violentia, et cædibus liberanda : quæ cum omnes naturaliter horreant, fit, ut totum juramentum incaute suscipiatur, ne qui illud recusaverit, in suspicionem proditiionis vel conspirationis incidat. Pergit : « Sed summa dissimilitudo in eo vertitur, quod Julianus eos impulit, ut idololatriam perpetrarent status, imaginibusque colendis. Rex noster, omnesque ejus subditi, qui quidem de Religione cum eo sentimus, adeo longe absumus ab hac culpa, ut a vobis hæretici, vel eo nomine censeamur, quod ab idololatria patranda tam longe refugiamus. » Immo vero in hoc ipso maxima similitudo est : (a) nam Julianus voluit quidem Christianos ad idololatriam pertrahere, sed occulte, et sub colore civilis adorationis. Imago enim imperatoris sine crimine a Christianis adorabatur ; quia sciebant imagini imperatoris cultum civilem exhiberi, ut ipsi imperatori exhibebatur. Sed Julianus imaginem suam ita pingi jusserat, ut in tabula siye linteo Jovis quoque imperatorem coronantis imago cerneatur : ut qui imaginem imperatoris adorabat, simul Jovis imaginem adoraret. Et quoniam Jovi, qui Deus a gentibus credebatur et ejus imagini non civilis cultus, sed divinus exhiberi solebat ; hæc fraude Julianus Christianos, sub colore civilis honoris imperatori debiti, ad cultum divinum imagini Jovis exhibendum, id est, ad idololatriam patranda, et vero Deo cultum denegandum adducebat. Atque hoc est omnino, quod rex Anglorum imitatus est. Proposuit enim juramentum, quo sub colore civilis obedientiae in temporalibus regi debita, eidem regi obedientia sacra ut primati in spiritualibus præstaretur, et eadem obedientia vero Ecclesiae to-

tius primati denegaretur, ut supra satis aperte demonstratum est.

Quod autem auctor cultum imaginum Christi, et Sanctorum idololatriam vocat, non est mirandum, cum, ut ipse confitetur, unus hic articulus sit inter multos, quorum causa hæretici Protestantes a nobis Catholicis censeantur (b). Neque enim imaginum sacrarum cultus idololatria dici potest, nisi ab iis, qui imagines Christi et Sanctorum idola videri volunt. Et quoniam idolum est imago falsi Dei, propter quod Apostolus, nihil esse idolum, pronuntiavit in Epist. I ad Cor. c. viii. quia videlicet imago est rei nusquam existentis, non possunt adversarii idola vocare imagines Christi, et Sanctorum, nisi existiment Christum falsum esse Deum, et Sanctos ejus falsi Dei amicos, et servos esse ; et denique Christum, et Sanctos nusquam esse, et nihil esse, quæ existimatio sitne hæretica necne, ipsis adversariis judicandum relinquimus. Certe synodus septima generalis ante annos circiter nongentos anathema dixit iis, qui Christi, et Sanctorum imagines idola nominare præsumperint.

Venio nunc, omissis conviciis, et nugis quæ ad rem non pertinent, ad exemplum allatum ex lib. II Macchabæorum. Sic igitur Auctor Apologiae loquitur pag. 85 : « Ac primo, inquit, (c) quod ad Eleazarum attinet, si Archiepiscopus ratio esset recusandi juramentum a rege oblatum, tam bona, tamque constans, quam fuit Eleazarus, cur a porcineis carnibus gustandis abstereret ; adhiberi a Cardinale non sane incite posset hoc exemplum ad suum institutum comprobandum. » Et infra : « Sed cum fundamentum malum sit ac vitiosum, ædificium super impositum non potest ullo modo esse diuturnum. Quod enim exemplum, quæso, reperitur in universa sacra Scriptura, quo recusatio juramenti a rege oblato, vel detractio obedientiae erga regem præstandæ stabilitur ? » Ego vero audeo dicere, meliorem causam habere Catholicos juramenti recusandi, quam Eleazarus habuerit carnis porcinae non gustandæ. Quamvis enim auctoritas imperandi utrobique sit eadem : tamen materia, de qua præceptum traditur, omnino diversa est ; ibi enim de carne porcina non gustanda, hic de potestate capitis Ecclesiae non abneganda lex datur, et, opinor,

(a) Aptissima similitudo Regis cum Juliano. — (b) Quid sit idolum proprie, et idololatria. — (c) De exemplo Eleazari.

adversarius non negabit potestatem capitis Ecclesiae rem esse longe sublimiorem carne porcina, sed in eo semper adversarius vel decipitur, vel decipere alios nititur, quod affirmat in juramento a rege proposito, nihil aliud contineri, nisi civilem obedientiam regi esse prestandam. Hæc etiam causa est, cur quaerat exemplum in Scriptura divina, quo detractio obedientiae stabilitur. Nam si advertere vellet eo juramento potestatem summi Pontificis labefactari, et everti; facile exemplum inveiret: nec solum exemplum, sed etiam præceptum divinum, quo potestas summi sacerdotis evidentissime stabilitur. Nam Deuteronomio xvii. satis aperte legimus (a): *Qui superbierit, nolens obedire sacerdoti imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, sententia Judicis morietur, et auferes manam de Israel;* et Num. xvi. videmus horrendum judicium Dei in Core, Dathan, et Abiron, quos una cum familiis ipsorum terra absorbit, et descenderunt vivi in infernum propter schisma, et defectionem a Moyse, et Aaron, qui tunc summi Sacerdotes erant, et Ecclesiam Domini legitime gubernabant. In novo autem Testamento non imperatori vel regi, sed Apostolo Petro, quem Vicarium suum super familiam suam Christus constituit, ab ipso Christo dictum scimus: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis,* Matth. xvi. (1), et cum eidem mandavit Joan. ultimo, ut oves regis sui utique omnes pasceret, simul etiam ovibus mandasse credendum est, ut ab eo se pasci, regique humiliter, obedienterque permitterent.

Quod autem adversarius adjungit de juramento Saülis I Regum xiv. ad rem nihil facit. Primum enim non tractamus de juramento servando, sed de juramento suscipiendo. Deinde juramentum Saülis omnino temerarium fuerat; et ideo judicio totius populi mortem evasit Jonathas, qui illud non servaverat. Sed tamen placuit Deo, ut Jonathas propter juramentum non servatum in vite discrimen adduceretur, ut Saül ipse proprii filii jacturam faciens, de juramento temere suscepto pa. nas daret.

Pag. 88. transit auctor Apologiæ ad (b) exemplum sancti Basilii, quod Bellarminus

in epistola sua posuerat, et multa dicendo nihil dicit. Cavillatur primum a Bellarmino ommissa esse tanquam sibi contraria, verba illa Theodoretæ de sancto Basilio, imperatoris quidem amicitia magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere. Sed Bellarminus non librum Theodoretæ describere, sed quod ad rem suam faciebat, adducere voluit: tantum autem abest, ut eam sententiam sibi contrariam esse judicet, ut eam libentissime, gratissimeque suscipiat. Nam et ipse amicitiam regis Anglorum magni pendit cum pietate, sed ea remota perniciosam esse dicit, sed videamus quibus rationibus adversarius Bellarminum refellit, quod ad exemplum sancti Basilii pertinet, ommissa longa narratione, quæ ad id solum adhibita est, ut liber grandior redderetur: « Jam, inquit, comparet qui vult causam sancti Basilii cum causa Archipresbyteri. Nam aliqui nec orthodoxum regem docuit cum tam Ariano atque hæretico imperatore conferre. Basilius tentatus est, ut Arianus esse vellet: Lis nulla mota est Archipresbytero de causis fidei. Basilius, nisi verbum ei divinum obstitisset, imperatori libens obtemperasset: cum archipresbytero illud agit, ut obtemperare non nolit, quamvis id ab eo verbum Dei exigat. Basilius permagni fecit gratiam imperatoris, si salva pietate eam promereri potuisset, Archipresbyterum hortatur cardinalis, ut rejiciat, etsi consentaneum sic pietati, ut amplectatur. » At Bellarminus regem orthodoxum cum imperatore hæretico non composuit (c), sed regem cum imperatore, non Catholicum cum Ariano, vexantem Catholicos cum persecutore Catholicorum recte conferri posse existimavit. Porro Basilius tentatus quidem est, ut Arianus esse vellet, sed sub colore subtilitatis dogmatum tentatus est. Non enim Basilio dictum est: Esto Arianus, vel noli esse Catholicus, sed noli propter modicum dogmatum subtilitatem imperatori resistere. Sic igitur et archipresbyter non aperte tentatus est, ut primatum Apostolicum abnegaret, sed occulte, et sub colore civilis obedientiae regi præstandæ. Quod autem lis nulla mota sit archipresbytero de causa fidei, nescio qua fronte dicere audeat, qui scit illum Catholicæ fidei causa comprehen-

sum, et post juramentum præstitum adhuc in carceribus detineri; ut omittam quod in ipso juramento plurimæ sententiæ sunt, ubi ad potestatem summi Pontificis labefactantem pertinent. Neque verum est cum Archipresbytero id tantum agi, ut obtemperare non nolit, quamvis id ab eo verbum Dei exigat. Nam archipresbyter jam obtemperavit, etiam si verbum Dei ab eo contrarium exigeret. Verbum enim Dei est: *Oportet obedire Deo magis, quam hominibus,* Actor. iv. Denique falsum est etiam illud, quod Bellarminus hortatus sit archipresbyterum, ut gratiam regis rejiciat, etsi consentaneum sit pietati, ut eam amplectatur. Bellarminus enim de gratia regis amplectenda vel rejicienda, ne verbum quidem fecit in epistola sua, sed hortatus est archipresbyterum, ut penitentiam agat de juramento nimis facile suscepto, quod salva conscientia, et pietate suscipi non poterat.

Pergit auctor Apologiæ pag. 91. et Bellarminum reprehendit, quod lapsus (a) archipresbyteri cum lapsu S. Petri Apostoli, et sancti Marcellini Pontificis comparaverit: quorum ille Christum negavit; iste idolis sacrificavit. Addit etiam historiam de lapsu sancti Marcellini a Cardinale Baronio non sine magna causa in dubium revocari. Sed Bellarminus Archipresbyteri lapsum multo fuisse minorem illis verbis testatus est: Qui sancti Petri, et sancti Marcellini casum aliqua ex parte imitatus videris, etc. Neque similitudinem posuit in lapsu, sed in causa, quomodo enim ex imbecillitate animi, et timore pœnarum sancti illi viri ceciderunt; ita fieri potuit, ut archipresbyter ex aliqua simili imbecillitate caderet. Parum autem refert utrum historia de lapsu S. Marcellini certæ fidei sit, an dubia, satis enim est ad exhortationem, quod ea historia communi consensu recepta sit, ut etiam Baronius ipse testatur.

Transit deinde pag. 94. ad auctoritatem sancti Gregorii, quam Bellarminus in epistola sua adduxit, ut probaret quanti momenti sit primatum Apostolicum denegare. Ac primum miratur, cur sanctum Gregorium Apostolum Anglorum nominaverit. « Cur Gregorium, inquit, apostolum nostrum vocarit, nescio. » Recte miratur, ac dicit se id nescire, quoniam Protestantes Angli non sanctum Gregorium Apostolum, sed Mar-

tinum Bucerum, et Petrum Martyrem apostatas sectæ suæ auctores habent. Sed Bellarminus Venerabilem Bedam secutus est, qui sanctum Gregorium in Historia gentis suæ Anglorum Apostolum nominavit. Addit, debere sancti Gregorii successores vestigiis prædecessoris insistere in eo, quod missi a sancto Gregorio nullam exerceant munera sui partem, nisi pace, permissuque regis: quomodo etiam missi a sancto Eleuthero locum suum in hac provincia Regia auctoritate obtinuerunt: « Quod si, inquit, hodierni Pontifices his insistere vellent majorum suorum vestigiis, equidem nec fugitivos alieni principis foris exciperent, nec eosdem rursus domum remitterent (non solum absque ulla venia principis, verum etiam manifesto contra ipsius leges) cum consiliis, et doctrina meram rebellionem spirant, ad subditos absolvendos ab obedientia sua erga legitimum regem suum et principem. » (b) Uti nam sic Angli Protestantes retinuerunt doctrinam sancti Gregorii, et sancti Eleutherii, ut moderni Pontifices prædecessorum suorum vestigiis diligenter insistunt. Sed ad rem. Non negamus cum bona venia principum, et cum ipsorum gratia, et pace prædicandum esse Evangelium, quando ea potest haberi: sed si principes resistant, non ideo prædicationem omittendam esse docent nos Scripturæ divinæ, et exempla majorum. Certe quando Christus Dominus jussit Apostolis, ut euntes in mundum universum prædicarent Evangelium ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum, et ubique ordinavit Ecclesias, Episcoposque constituit; non legitur auctoritatem a Principibus quæsisse, vel accepisse, quod idem de aliis Apostolis dici potest. Quando autem Diocletianus, et Maximianus imitati prædecessores suos, prædicari Evangelium, et Christianos fieri prohibuerunt; non ob id tamen prædicatio Evangelii, vel gentium conversio, aut Ecclesiarum ædificatio, repugnantibus licet imperatoribus cessavit. Et quando principes hæretici, Constantius, Trasmundus, Hunnericus, et alii Catholicos nullo loco esse patiebantur; Catholici tamen illis in vitis, et resistentibus, vel palam, vel occulte fidem Catholicam prædicabant. Atque ut vel (c) unum exemplum antiquitatis referam, Eusebius Samosatensis Episcopus, ut scribitur

(1) Matth. XVI, 19.

(a) Exemplum Scripturæ de potestate Summi Pontificis. — (b) De exemplo S. Basilii. — (c) In quibus res Angliæ conveniat cum Juliano Apostata.

(a) Comparatio lapsus Archipresbyteri. cum lapsu S. Petri. — (b) Angliæ conversio a S. Gregorio. — (c) Exemplum insigne.

in Historia tripartita lib. vii. cap. 16. in Thraciam exilio deportatus ab Ariano Principe, cum videret Ecclesias pastoribus desolatae, habitu militari suscepto, Syriam peragrabat, et Phœnicem pariter, et Palaestinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaque Ecclesiae obibat officia. Hunc sanctum Episcopum imitantur illi, quos vos fugitivos appellatis : qui quidem, ut Deo magis obediunt quam hominibus, non dubitant cum periculo vitæ in patriam redire, quamvis princeps lege posita reditum interdixerit. Nam et ille sanctus Episcopus longe a patria in exilium deportatus fuerat, ut a fide Catholica conservanda cessaret; sed principis impii mandata contemnens mutato habitu redibat, et ecclesiastica obibat officia, ut regis Christi præcepta compleret. Quod autem dicit adversarius de consiliis proditoris, et doctrina rebellionem spirante, ad calumnias pertinet. Nam etsi fuerunt, qui proditoris consilia inierint; ea tamen non ex doctrina Catholica, neque ex recta ratione, sed ex desperatione, ut supra diximus, hauserunt. Quod postremo adjungit de absolvendis subditis ab obedientia erga legitimum regem et principem, jam supra docuimus supremum Ecclesiae universæ rectorem id juris habere, ut si princeps ab Ecclesiae unitate per hæresim, vel schisma deficiat, possit eum excommunicare, vel excommunicatum declarare, et subditos ejus a fide et obedientia liberare. Neque esse hanc novam doctrinam, sed in concilio Lateranensi omnium maximo et celeberrimo approbatam; atque usu Christiani populi per multa sæcula receptam.

His quasi prolegomenis expeditis, accedit Auctor Apologiæ ad explicanda verba sancti Gregorii, quæ a Bellarmino dicit esse contra mentem et sensum Gregorii allegata. Verba hæc sunt in epistola 12. lib. xi. « Ne Apostolicæ Sedis reverentia ullius presumptione turbetur : tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur injuria, et Canonum manet incolumus, atque intemerata semper auctoritas ». Questio autem est, (a) quid per Caput fidei significetur. Nos enim ipsum Gregorium, ut summum Pontificem Caput fidei dictum esse affirmamus, id est, Caput fidelium, Caput Ecclesiae, Caput, per quod Ecclesia fidem et discit, et docet. Adversarius contradicit his verbis pag. 97. « Quod Gregorius illo

(a) Quid sit caput fidei in S. Gregorio.

vocabulo Capitis fidei, caput se nostræ fidei aut Religionis prædicaverit, consistere nullo modo potest cum reliqua ejus doctrina, atque scriptis. Primum enim cum alius universalis Episcopi titulum occuparet, Gregorius dicere non dubitavit : Quicumque illud nomen sibi assumeret, præcursorem esse eum Antichristi : qui titulus longe infra eum est, quo quis Caput fidei nominetur. » Respondeo, argumentum nihil omnino concludere; quoniam vocabulum Episcopi universalis in eo sensu, quo a sancto Gregorio accipitur, hierarchiam Ecclesiasticam penitus destruit : vocabulum autem capitis fidei hierarchiam eandem constituit. Is enim dicitur apud Gregorium Episcopus universalis, qui solus Episcopus ita esse cupit, ut nullos alios esse patiatur Episcopos : sic enim sanctus Gregorius loquitur lib. vii. epist. 69. « Si unus universalis est, restat ut vos Episcopi non sitis »; et lib. iv. epist. 36. « Si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur »; et epistol. 34. ejusdem libri : « Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus prædictus frater solus conetur appellari Episcopus. » Et certe in hoc sensu hierarchia universa tollitur, atque confunditur, quæ ex episcopis, archiepiscopis, Patriarchis sub uno capite summo Pontifice constituitur, quæ eadem non tollitur, sed constituitur, dum unus aliis præsidet, eoque in unitate conservat. Merito igitur sanctus Gregorius universalis Episcopi vocabulum exhorruit : vocabulum autem Capitis libenter accepit. Sed auctor Apologiæ sententiam argumenti sui debilitatem, subiungit et ait : « Dabit mihi veniam Bellarminus, ut id de uno Gregorio dicam, quod ille de multis, et sæpe dicit ex omni numero Patrum : Minus caute locutus est ». Allegat autem duo loca ex libris Bellarmini, unum ex lib. ii. de Christo cap. 2. alterum ex lib. ii. de Pontifice cap. 10. sed adversarius non bona fide, ut alias monui, scripta Bellarmini refert. Nam lib. ii. de Christo cap. 2. id solum Bellarminus dicit, non sequi doctrinam Patrum, quando in eadem sententia omnes conveniunt, non quando unus aliquid proprii docet repugnantibus cæteris, tunc enim minus credimus uni, quam multis. Neque in hoc loco invenitur illud, Minus caute locutus est. In libro vero ii. de Pontifice cap. 10.

non de sanctis Patribus, sed de Nicolao Lyranico dixit, Minus caute locutus est. Cum igitur sanctus Gregorius unus sit ex Patribus sanctis, et quod scripsit non repugnet doctrinæ cæterorum; non recte de eo dici potest hoc loco, Minus caute locutus est : sed adversarius tandem sententiam suam sine ambagibus explicat, cum addit : « Igitur ut Apostolum nostrum ex ejus manibus eximamus, ad nosque revocemus, ut noster porro sit in hac causa, non illius : est hoc quidem verum, quod dicit hoc loco, sed eo tamen sensu quo dicit : Cum disturbare, aut imminuere, aut abolere molimini jus auctoritatemque Ecclesie, quæ penes regium caput residet intra suas ditiones, atque fines, caput ejus abscinditis, summoque Gubernatore injuriam facitis, et totius corporis compagem, ac membra turbatis. » Hæc ille, qui vere sanctum Gregorium a nobis abstulit, atque ad se revocavit, cum illum arte mirabili ex Catholica Ecclesia præsule, in Protestantem hæreticum transformaverit. Sed tanta est hæc audacia, et impudentia, ut mirum sit ejusmodi expositionem in hominem sanæ mentis cadere potuisse. Nam sanctus Gregorius de Sede Apostolica, non de rege loquebatur, cum diceret : « Illud autem admonemus, ad Sedem Apostolicam reverentia nullius presumptione turbetur », ac deinde id probavit, dicens : « Tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur injuria ». Quis igitur non videt caput fidei Sedem Apostolicam nominari? Adde quod in ea epistola de usu pallii sermo est, et monet sanctus Gregorius Archiepiscopum Panormitanum, ut sacro pallio ab Apostolica Sede ad se transmissio, utatur iis tantum locis, et temporibus, quibus utuntur alii similes Sacerdotes : neque præsumat aliquid ultra ea, quæ a Sede Apostolica conceduntur; atque ad hoc propositum ponit verba, quæ supra recitata sunt : Quid in hoc negotio habent reges? quid regibus cum pallio, quod est insigne archiepiscoporum? Sed auctor Apologiæ hac impudentia non contentus, quasi planum fuisset, jussu summi Pontificis per immissos sicarios reges cædi consuevisse; admonet, Papæ et Cardinalibus suggerendum esse, quod sanctus Gregorius lib. vii. epist. 1. per Sabinianum præfectum imperatoris jubet suggeri Mauritio : « Si ego in morte Longo-

bardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset divisa; sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido ». Sicut autem adversarius in eo deceptus est, quod Sabinianum, ad quem scribit sanctus Gregorius, existimavit præfectum imperatoris fuisse, cum esset diaconus Cardinalis Ecclesie Romanæ, et qui sancto Gregorio in Pontificatu successit; ita decipere alios voluit commemoratione illius suggestionis, quam nihil omnino ad rem facere, ex iis quæ supra demonstravimus, intelligi potest. Summi enim Pontifices non occulte per sicarios, sed publice per censuras Ecclesiasticas cum Principibus inobedientibus agunt.

Transit deinde pag. 99. a S. Gregorio ad (a) sanctum Leonem, cujus tres sententias Bellarminus in Epistola sua posuerat, et quoniam verba S. Leonis non poterat ulla ratione pervertere, sanctum Leonem audacter reprehendit, quod dum sanctum Petrum immodice laudat, ipse sibi nimium tribuat. In quo discipulum se Calvinum demonstrat, qui lib. iv. Institut. cap. 7. cum nihil haberet, quod evidentissimis testimoniis hujus sanctissimi Pontificis responderet, transit ad convicia, ac Leonem avidum gloriæ, et dominationis plus nimio fuisse contendit. Neque contentus fuit auctor Apologiæ sanctum Leonem ambitionis notasse, quem tota semper antiquitas ut doctissimum atque optimum Pontificem, et sanctitatis gloria excellentissimum venerata est; sed addidit etiam falsam historiam. Scripsit enim pag. 101. « Contendebat, inquit, tunc temporis cum eo de primatu Patriarchæ Constantinopolitanus; et in concilio Chalcedonensi, Episcopi sexcenti, et quod excedit, aequalem auctoritatem illius sedis Patriarchæ ascripserunt; nec privilegium Romanæ sedis supra Constantinopolitanam ullo modo passi sunt; sed contra eum decretis suis suffragisque pugnarunt ». Hæc ille. Sed verum quidem est Patres concilii Chalcedonensis tribuere voluisse Episcopo Constantinopolitano paria privilegia : falsum tamen est, quod de Primatu cum Episcopo Romano Constantinopolitanus Patriarcha contendere, paria enim privilegia intelligebant respectu inferiorum; sic tamen, ut Romanus

(a) De S. Leone Pontifice.

Pontifex primum locum haberet, ut semper haberat. Constantinopolitanus autem ad secundum ascenderet, qui locus Alexandrini Episcopi ante fuerat. Id probamus primo ex ipsis verbis concilii Chalcedonensis, ubi legimus, Patres concilii voluisse renovare canonem concilii Constantinopolitani. Canon autem concilii Constantinopolitani hic fuit: « Constantinopolitana Civitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit nova Roma ». Secundo probamus ex epistola concilii Chalcedonensis ad Leonem, qua petit confirmari decreta sua: in qua epistola nullam mentionem faciunt parium privilegiorum, solum dicunt se renovasse canonem secundæ Synodi, quod secundus honor Episcopo Constantinopolitano tribuebatur. Tertio probamus ex ipso Leone, qui epistola 59. respondens ad concilii litteras, et in multis aliis epistolis ad imperatorem, et ad varios Episcopos de hac causa, nusquam meminit parium privilegiorum: sed ubique acriter damnat Episcopi Constantinopolitani ambitionem cupiditatem, quod se Alexandrino atque Antiocheno Episcopo anteponeere voluisset. Quarto probamus ex sancto Gregorio, qui affirmat Constantinopolitanum Episcopum subiectum fuisse Episcopo Rom., etiam quando jam obtinuerat, quod in secunda et quarta synodo definitum erat. Sic enim scribit lib. vii. epistol. 63. ad Joannem Siracusanum: « De sede, inquit, Constantinopolitana quis dubitet eam Apostolicæ Sedi esse subiectam? quod et dominus piissimus imperator, et frater meus Eusebius ejusdem civitatis Episcopus assidue profitentur ». Falso igitur auctor Apologiæ scripsit concilii Chalcedonensis Patres nullo modo passos esse, ut Romana sedes supra Constantinopolitanam privilegium ullum haberet: ut etiam illud, Episcopum Constantinopolitanum cum Romano Pontifice de Primatu Ecclesiæ contendisse. Addit postremo sanctum Leonem, quamvis nimis multa sancto Petro tribuerit, nihil tamen Cæsari ademisse, sed et honoris vocabula, et auctoritatis privilegia, et potestatem convocandi concilia arbitratu suo ei tribuisse: id, quod probat ex epist. 9. ad Theodosium; ubi sic legitur: « Si pietas Vestra suggestioni ac supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis Episcopale Concilium »,

(a) Num penes Imp. sit potestas indicendi Concilia.

et ex epist. 16. ad Flavianum: « Quia Clementissimus imperator, pro Ecclesiæ pace sollicitus Synodum voluit congregare, quarum apparere, rem de qua agitur, nequam Synodi indigere tractatu », et ex epist. 17. ad Theodosium: « Quamvis ad diem concilii Episcopalis, quem Pietas Vestra constituit, occurrere me nulla ratio permittat ». Ad hæc loca breviter respondemus, (a) negari non posse quin in conciliis Generalibus indicendis, aliqua esset imperatoris auctoritas: neque enim decebat, ut in Civitatibus imperatori subjectis, tanta Episcoporum multitudo conveniret, sine consensu et voluntate imperatoris, sæpe etiam imperatores pii de communi bono Ecclesiarum, et pace solliciti, concilia fieri cupiebant, et annuente Pontifice indicebant, sed neque illud negari debet, præcipuam auctoritatem in iisdem indicendis conciliis fuisse apud summum Pontificem, ita ut sine consensu Pontificis maximi nulla concilia rata fuerint: sine consensu autem imperatoris multa fuerint rata. Ac ut aliqua testimonia adducamus, in conc. Chalcedonensi act. 1. jubetur Dioscorus non sedere inter Episcopos, eo quod synodum facere ausus fuerit sine auctoritate Apostolicæ Sedis: « Quod, inquit, nunquam factum est ». Et in septima synodo act. 6. irritum judicatur concilium quoddam Constantinopolitanum, quod ab imperatore congregatum fuisset, sine consensu Apostolicæ Sedis. Et in concilio quarto Romano in causa Symmachi, cum Episcopi aliquot Theodorico regi, qui synodum convocaverat, libertate Sacerdotali dixissent, ab ipso Papa debuisse concilium convocari: respondit rex id ipsum per litteras Symmachum Pontificem postulasse. Et cum Episcopi litteras Pontificis videre cupivissent, rex continuo jussit ostendi. Simile est quod legitur apud Theodoretum lib. v. Hist. cap. 9. in epist. Concilii ad Damasum: « Mandato, inquit Patres, litterarum superiore anno a vestra Reverentia ad sanctissimum imperatorem Theodosium missarum, ad iter dumtaxat Constantinopolim usque faciendum nos preparavimus ». Proinde Theodosius quidem concilium indixerat, sed ex mandato litterarum Pontificis Damasi. Quale est etiam, quod habemus in Epistola Adriani II ad Basilium imperatorem, quæ lecta est in octava Synodo act. 1. « Volumus, in-

quit Papa, per Tuæ Pietatis industriam, Constantinopoli numerosum convocare Concilium ». Item id quod scribit Sixtus Papa III. sancti Leonis prædecessor in epistola ad Orientales: « Augustus, inquit, Valentinianus nostra auctoritate Synodum convocavit ». Denique addamus unum ipsius etiam Leonis Pontificis testimonium. Is in epist. 93. quæ est ad Turbium: « Dedimus, inquit, litteras ad fratres et Episcopos nostros, eisque concilium synodi generalis indicimus ». Ac de his hactenus, quæ in libris Catholicorum Scriptorum fusissime disputata veniuntur.

Pag. 102. aggreditur auctor aliam digressionem. « De uno vero verbo, inquit, quod ab ea ponitur in media quasi turba exemplorum, non sane possum, quin eum vehementer collaudem. Id autem unum, hoc est: quod omne genus supplicii, ipsamque adeo mortem Martyres tolerare oporteat, potius quam unam syllabam divinæ legis corrumpi sinant. Ad quam amissum si ipse se extingeret, et reliqui ejusdem fidei cum illo professores sese componerent, nec Eucharistia jam administraretur sub una specie contra evidentissimam Christi institutionem, contra præxim Apostolorum, institutumque totius primitivæ Ecclesiæ per non pauca sæcula: (a) Nec vero Missæ privatæ successissent in locum Cænæ Dominicæ, nec verba canonis Missæ verbis opponerentur sanctorum Lucae et Pauli; in quo habemus adversarium nostrum confidentem reum, et omnino reconciliari ea posse negantem inter se ». Hæc ille, qui quam vere loquatur in iis, quæ sine ulla probatione dicit de communione sub una specie, et de missis privatis; (b) intellegi poterit ex mendacio, quod adjungit de oppositione verborum Canonis ad verba sanctorum Lucae et Pauli. Et quoniam habere se dicit Bellarminum adversarium confidentem reum, et ea reconciliari inter se posse negantem, adscribemus ipsa Bellarmini verba ex loco quem ipse allegat. Sic igitur scribit Bellarminus lib. iv. de Sacramento Eucharistiæ cap. 14. « Secundo calumniatur Kemnitus detracta esse illa verba ex consecratione panis, Quod pro vobis traditur, et frangitur. Respondeo, illa verba non haberi apud Mattheum, et Marcum, nec apud Justinum Apologia secunda, Cyrillum

catechesi 4. Mystagogia, et Eusebium Emisenum homil. 5. de Paschate: cum tamen ii omnes referant formam consecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus; ita nec nostram reprehendere ullus deberet, præsertim cum antiquior sit liturgia nostra, si a sancto Petro prodit (ut S. Thomas docet 3. p. quæst. 18. art. 2. ad 4. et ante eum Leo IX. in epistola ad Michaellem cap. 5.) quam Evangelium Lucae, et Epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.* » Hæc sunt verba, in quibus auctor Apologiæ dicit contineri oppositionem verborum canonis missæ ad verba Lucae et Pauli; et ex quibus gloriatur se habere adversarium confidentem reum, et negantem ista posse ullo modo inter se conciliari. At ubi est in his verbis ulla mentio oppositionis? ubi est contradictio irreconciliabilis? ubi confessio rei? Docet Bellarminus Canonem Missæ optime se habere, etiam si in eo desint pauca illa verba: *Quod pro vobis frangitur.* Probat primo, quia consecratio panis est apud Mattheum et Marcum sine illis verbis, quod est argumentum certissimum, ea verba non esse de essentia consecrationis; alioqui enim, qui habebant Evangelium solum Matthei, vel solum Marci, non recte consecrationem peregerissent. Probat secundo, quia Justinus Martyr, Cyrillus Hierosolymitanus, et Eusebius Emisenus referunt verba consecrationis sine illis verbis. Probat tertio, quia liturgia nostra latina censetur a sancto Petro tradita; proinde verba consecrationis, quæ sunt in nostro Canone reprehendi non possunt, etiamsi careant illis verbis, quæ sunt addita a sanctis Luca et Paulo: quæ verba non sunt contraria verbis Canonis, alioqui essent etiam contraria verbis sanctorum Matthei et Marci, sed nulla est contrarietas. Nam Mattheus et Marcus brevius; Lucas et Paulus paulo fusius rem eandem scribere voluerunt.

Jam vero quoniam Bellarminus in Epistola sua meminerat (c) Nicolai Sanderi, eumque laudaverat, ut hominem de Ecclesia Anglicana optime meritum; auctor Apologiæ respondet pag. 104. Sanderum fuisse quidem optime meritum de Ecclesia Angloromana, sed meritis pessime de regina Anglicana, et universo regno. Id ut probet, describit aliquot sententias ex libris ejus, quas ironice

(a) Mendacium circa Missas privatas. — (b) An Catholici discedant a verbo Dei. — (c) De Nicolao Sanderi.

aureolas vocat : sed eae sententiæ nobis vere aureæ esse videntur : quas tamen omittimus hic adscribere, quia nec adversarius ad eas refellendas aliquid attulit ; et nos librum nostrum ex alienis scriptis angere non volumus.

Pag. 106. reprehendit Bellarminum, quod prope finem Epistolæ suæ scripserit : (a) Joannem Roffensem et Thomam Morum mortem appetiisse pro hoc uno gravissimo dogmate de Primatu Pontificis : ac probare nititur eos mortem appetiisse, non pro hoc uno dogmate, sed etiam quod approbare noluissent secundum matrimonium regis Henrici : et affert ipsa verba Thomæ Mori ad judicem : « Non ignoro, inquit, cur me morti adjudiveritis, videlicet ob id, quod nunquam assentire voluerim in negotio matrimonii regis, et tandem subijci Auctor Apologiæ : Quæ meo iudicio valde carnalis causa Martyrii fuit. » At Bellarminus non dixit Joannem Roffensem et Thomam Morum pro hac sola causa Primatus mortem appetiisse ; sed pro hac una causa duces fuisse plurimis ad martyrium. Ill enim, qui regnante Elizabetha necati sunt, non pro causa matrimonii, sed pro causa primatus necati sunt : illis autem duces ad Martyrium Roffensis et Morum fuerunt. Quod autem duo isti clarissimi viri pro Primatu Pontificis asserendo, et primatu regis detestando mortui sint, auctor Apologiæ negare non potest, nisi verborum suorum oblivisci velit, quæ in hoc ipso libro pag. 48. habentur. « Sub Henrico, inquit, octavo primum introductum est juramentum primatus ; sed eoque Thomas Morus et Roffensis supplicio affecti, idque partim ob eam causam, quod juramentum illud recusarent. » Sed neque causa matrimonii a causa primatus tantum differebat, ut non posset etiam ad primatus causam revocari, quod enim in quæstionem tunc vertebatur circa matrimonium, illud erat : Utrum summus Pontifex dispensare potuisset, ut Henricus Catharina uxorem fratris sui Arthuri jam defuncti duceret. Posita enim legitima dispensatione, Catharina legitima Henrici uxor erat, at vero legitima uxor viventis, non poterat Henricus Annam Bolenam conjugem accipere. Ex quo sequitur ut Roffensis et Morus, qui mori maluerunt, quam secundum matrimonium approbare, pro legitima potestate summa Pontificis in dispensando mortem

appetierint. Cui autem carnalis causa martyrii suscipiendi videtur esse causa illegitimi matrimonii, is poterit etiam irridere sanctissimum Præcursores Domini nostri, quod carnalem causam martyrii haberit, quem constat ab Herode occisum, quod ejus illegitimum matrimonium libere improbaret.

Quod vero contra B. Martyrem Roffensem auctor adducit pag. 109. Universalem atque Catholicam Ecclesiæ Anglicanæ consensum, ac dicit universalitatem apud Bellarminum esse notam veræ Ecclesiæ, omnino ridiculum est. Quasi Christianæ Ecclesiæ universalis, ad unius Insulæ angustias redigi debeat : et quasi non sciamus Catholicum illum consensum Ecclesiæ Anglicanæ, nihil fuisse aliud, nisi consensum partim hominum adulatores, partim vi, et metu compulsores, cui consensui opponere Roffensis potuisset consensum Orbis terræ, id est Ecclesiarum Catholicarum toto terrarum orbe diffusarum.

Simile est, quod addit pag. 110. Per paucos fuisse et popularibus, nullos autem ex insignioribus viris, qui Roffensem et Morum pro hoc dogmate ad Martyrium secuti sunt. (b) Nos enim ex historiis prope innumerales omnium generum adducere possemus, qui ab anno 1535. (quo anno duo illa lumina occubuerunt) usque ad hunc annum 1608. tum regnante Henrico, tum regnante Elizabetha, tum regnante Jacobo, pro fide primatus Apostolici sanguinem effuderunt. Consulat, qui carnificinam horribilem spectare cupit, librum septimum Nicolai Sanderi de visibili Monarchia, librum ejusdem de Anglicano schismate, Commentarium Laurentii Suri de rebus gestis in Orbe terrarum ab anno 1500., librum de vita et Martyrio Carthusiensium Monachorum, et alios similes libros non paucos.

Ad extremum auctor Apologiæ confirmare aggreditur ex verbis Dei primatum regium in spiritualibus ac primum producit nulla argumenta ex testamento veteri : quæ ut ab ipso cursim producantur ; sic etiam a nobis cursim refutabuntur.

Primo : (c) « Sub veteri, inquit, testamento reges proprie erant gubernatores Ecclesiæ. 2. Chron. 19. 4. » At ne nomen quidem Ecclesiæ eo loco legitur : et in eodem capite distinguitur officium regis ab officio

Pontificis. Amarias Sacerdos et Pontifex in his, quæ ad Deum pertinent, presidebit : Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent. Non igitur rex primatum habebat in spiritualibus, cum ea ad officium ejus non pertinerent.

Secundo, « Reges corruptelas purgare, abusus sustulere. II Sam. v. 6. » At nihil ejusmodi legitur in loco citato, nisi sit error in numeris, quamquam etiam non negamus, posse ac debere reges corruptelas, et abusus, sive etiam in doctrina, post Ecclesiæ declarationem, legibus et suppliciis purgare ac tollere.

Tertio : « Arcam ad constitutum quietis locum perduxere. I. Chron. 13. 12. et eidem Arcæ deportandæ ipsi præultavere. II. Sam. vi. 14. » At non soli reges, sed etiam Sacerdotes communi consilio Arcam deduxerunt : et licuit quidem Davidi regi ludere ac saltare ante Arcam, quod humilitatis et reverentiæ erat : non tamen licuit illi Arcam contingere quod potestatis Sacerdotalis erat.

Quarto : « Templum ædificare, I. Chron. 28. ædificatum dedicare, et suis corporibus opus consecrationis præsentem cohonestare, II. Chron. 6. » At sicut templa ædificare, Deoque dicare, ad magnificentiam regum, et sacris solemnibus, quibus templa consecrantur, interesse ad pietatem eorumdem regum pertinere concedimus : ita negamus in ipso templo Pontificale munus attingere illis ullo modo posse permitti. Ex quo sequitur, ut primatus in spiritualibus regi nulla ratione conveniat, cujus rei testis esse potest rex Ozias, qui cum se caput Ecclesiæ esse arbitraretur, velletque incensum adolere Domino, continuo a Sacerdotibus non repulsus fuit : et cum Sacerdotibus acquiesceret, mox adfuit vindicta divina. Nam lepra divinitus percussus, non solum ex Templo expelli meruit ; sed etiam in domo separata habitare coactus est. II Paral. xxv.

Quinto : « Librum legis de novo repertum populo recitari fecere. II Reg. xxxii. 11. » At nescio ubi inveniatur auctor iste librum de novo inventum, populo jussu regis legi debuisse. Nam in nostris Bibliis loco ab ipso notato, habemus librum in templo a pontifice inventum et lectum : deinde lectum etiam coram rege, et regem misisse aliquos, qui consulerent Dominum super verbis libri.

Sed quid hic est pro primatu regis in rebus Ecclesiasticis, et spiritualibus ?

Sexto : « Fœdus inter Deum, populumque redintegrare. Nehem. ix. 38. et II Reg. viii. 4. » At nulli erant reges apud Judæos tempore Nehemiæ : quomodo ergo reges fœdus redintegrare inter Deum et populum ? Non igitur reges, sed primores Judæorum tum Levitici generis, tum etiam aliarum tribuum fœdus iterum percusserunt cum Deo ; sed illud tamen admittimus, quamvis scriptum non sit neque Nehem. xi. 38 neque II Reg. viii. 4. ad reges pertinere, redintegrare fœdus inter Deum, et populum : quoniam ipsi reges fuerunt in causa, cur populus per idololatram a Deo recederet. Adde quod IV Regum 15. Pontifex percussit fœdus inter Deum, ac regem, ac populum.

Octavo : « Reformationes publicas institueret, convocatis eo fine, et congregatis mixtim cum sacerdote laicis. II. Chr. 17. 8. » Non invenio loco notato ejusmodi reformationem : sed solum quod miserit Josaphat multos ex Levitis, et Sacerdotibus, aliisque viris doctis, qui populos docerent. Ista vero missio studium ac zelum regis ostendit ; primatum in spiritualibus non ostendit. Ad primatum enim proprie pertinet docere, et legis divine dubia explicare, quod munus non regi, sed summo sacerdoti tribuitur. Deut. xvii, qui omnes sub pœna ultimi supplicii parere tenebantur.

Nono : « Pontificem summum exautorare, aliumque in ejus locum subrogare. I Regum ii. 27. » At Pontifex quoque reginam non solum exautoravit, sed etiam interficere jussit, et regem alium subrogavit. IV Regum xi. et aliud est facta regum referre, aliud auctoritatem, potestatemque probare, ut omittam, quod factum illud Salomonis ex I Reg. ii. tribui solet Salomoni, non ut regi, sed ut prophætæ, extraordinariam potestatem divinitus obtinenti.

Decimo : « In summa, inquit, cuncta moderati sunt, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinerent. » At hic oportuit allegare verbum Dei, non in particularibus illis officiis, de quibus non controvertitur. De hoc enim quæstio est, an regi conveniat regimen Ecclesiasticum ; non autem an liceat regi templa ædificare, ante Arcam Domini saltare, idololatras interficere, et alia id genus ; sed hic, ubi minime oportuit, deseruit auctor Apologiæ Verbum divinum. « At, inquit, Scripturæ orant reges titulis

(a) De Joanne Roffensi et Thoma Moro. — (b) Martyres qui secuti sunt Roffensem et Morum in Angliâ. — (c) Quæ scripturæ testimonia offerantur pro regis primatu.

honorariis, qui ab actionibus illis non discordant, vocantur enim filii Altissimi, imo vero dñi, et uncti Domini, in Dei solio sedentes, famuli Dei, imo Angeli Dei, facti juxta cor Dei, lumina Israelis, nutricii Ecclesie. » Sed primus titulus, pro quo allegatur locus II. Samuelis vii. non convenit regibus generatim, sed solum Salomoni, ut figura Christi erat, de quo dictum est ab Angelo: *Et filius Altissimi vocabitur*, Lucæ i., quamquam in Deuteron, cap. xxxii. toti populo dicitur, *Nonne ipse est Pater tuus, qui fecit te, et creavit te?* et nos omnes Deo dicimus: *Pater noster qui es in Cælis?* Secundus titulus non solis regibus, sed omnibus iudicibus convenit, sive Ecclesiastici, sive politici sint. Sic enim locum ab Auctore citatum. Psalm. lxxxii. *Ego dixi dñi estis*, intelligendum esse docent illa verba ejusdem Psalmi: *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diducat: usquequo iudicatis iniquitatem*, etc. Locus quoque ex libro Exodi allegatus cap. xxi, de iudicibus, non de regibus intelligitur, quia nulli tunc erant reges in populo Dei. Tertius titulus communis est regibus cum Pontificibus: utriusque enim apud Hebræos ungebantur, apud nos autem multi reges non unguntur, nulli autem Pontifices sine sacro oleo consecrantur. Quartus titulus non scio unde huc irrepserit. Nam in lib. II Samuelis cap. iii. 10. qui locus ad marginem allegatur, thronus David legitur, Solium Dei non legitur. Quintus titulus nimis est vulgaris; quippe qui convenit omnibus rebus creatis, de quibus dicitur. Psalm. cxviii. *Quoniam omnia serviunt tibi*. Sextus titulus in loco allegato lib. II Samuelis cap. xiv. soli Davidi tribuitur, non ob regiam potestatem, sed ob singularem sapientiam, qua præditus erat. De Sacerdote autem generatim scribit Malachias cap. ii. *Labis Sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ab ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Septimus titulus proprius est Davidis, non communis omnibus regibus; alioqui etiam Saul, et Hieroboam, et Achab, et cæteri fuissent secundum cor Dei. Octavus magis convenit Sacerdotibus, quam regibus: illi enim erant lucernæ; vel, ut auctor loquitur, luminaria Israel: isis autem Dominus dicit: *Vos estis lux mundi* (1).

(1) Luc. i, 31; Deut. xxxii, 6; Psalm. lxxxii, 6; Exod. xxii, 1; Psalm. cxviii, 91; Malach. ii, 7; Matth. v, 14.

(a) De eadem re ex Testamento novo. — (b) Reposio ad loca testamenti novi allata pro regis primatu.

Matth. v. Nonus titulus vere, proprieque regibus convenit, ut sint nutricii Ecclesie, sed tanto est inferior eo titulo, qui convenit Sacerdotibus, ac præcipue summis Pontificibus; quanto nutricius est inferior parente. Summum enim Pontificem Patrem esse Christianæ plebis sanctus Augustinus dicit in epistol. 161, et totius Orbis Christiani usus confirmat. Quare, si nihil aliud habet auctor Apologiae ex verbo Dei, unde Primatum regis in rebus Ecclesiasticis stabiliat; vere possumus affirmare, non ex verbo Dei, sed ex verbo Henrici VIII. Primatum istum in Angliam esse inductum.

Sed auctor Apologiae quasi jam ex Testamento veteri fundamenta solidissima jecisset, addit pag. 112. (a) ex Testamento novo reliquam ædificationem. « Quid, inquit, in novo Testamento? Omnis anima iis subijci jubetur, idque propter conscientiam, Rom. xii. Orandum quidem, et pro omnibus, sed præcipue pro regibus, et in auctoritate constitutis, ut sub iis piam et pacatam, honestamque vitam degamus I. Tim. ii. Magistratus Dei administrator est, et ad ulciscendos facinorosos, innocentes autem atque probos remunerandos, Rom. xii. Omnibus quidem obtemperandum est superioribus potestatibus; sed potissimum principibus, et in eminentia collocatis, I. Petr. ii. Reddite unicuique quod suum est, timorem cui timor, amorem cui amor jure debetur, Rom. xiii. Date Cæsari quæ Cæsaris sunt, Deo quæ Dei sunt: Matth. xxii. Regnum meum non est hujus mundi, Joan. xviii. Quis me constituit iudicem super vos? Lucæ xii. Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic, Luc. xxi. »

Hæc sunt omnia testimonia verbi Dei, quæ adversarius pro primatu regis in spiritualibus ex novo Testamento allegare potuit. Ad quæ unico pene verbo responderi potest. (b) Ex his testimoniis nihil effici pro primatu regis in spiritualibus, nisi velimus reges Paganos, et Ecclesie persecutores factos esse a Deo supremos Ecclesie gubernatores in rebus spiritualibus. Nam hæc testimonia ad imperatores Paganos pertinent, quales erant cum Testamentum novum scriberetur, videlicet ad Tiberium, Caium, Claudium, et Nerone. Et quamvis aliquæ sententie ex ci-

tatis convenire possint etiam regibus Christianis, aliquæ etiam ad omnes principes tum Ecclesiasticos, tum sæculares jure pertineant, qualis illa est: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, tamen nemo inficiari potest, quin regibus quoque paganis conveniant, ut quæ doctrinam contineant principibus omnibus communem, sive Paganis, sive Christianis sint. Alioqui frustra Petrus, et Paulus Christianos sui temporis admonuissent officii erga reges, sive imperatores, quos Paganos esse ignorare non poterant. Ac nemo est, qui non videat, quam sit absurdum, ut reges Paganis qui non sunt de Ecclesia, primatum habeant in Ecclesia: et qui Christi hostes sunt, vicarii Christi sint: et qui Christi abnegari, et idola coli jubent, iis a Christianis in spiritualibus, ut summis gubernatoribus sit obediendum. Deinde quales argumentationes istæ sunt, et secundum quam regulam dialecticæ concludunt, reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic: ergo rex primatum habet in Ecclesia in rebus spiritualibus? Vel, regnum meum non est hujus mundi: ergo rex est supremus gubernator, etiam in causis ecclesiasticis? Vel: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo*: ergo Papa nullum jus habet in Anglia, nec etiam quoad spiritualia? Credo equidem, si adversarius libros Priorum Analyticorum Aristotelis summa diligentia annis multis evolveret: numquam medium terminum in his argumentationibus inveniret. Quæ cum ita sint, desinat adversarius in Scripturis sanctis ludere, earumque testimoniis abuti ad eum Primatum stabilendum, quem non solum Ecclesia Catholica semper detestata est; sed etiam Calvinus ipse cum schola Genevensi numquam approbavit: et quem in ipsa Anglia, ut a regia cupiditate exortum, ipsi etiam Puritani molestissime semper tulerunt.

Venio nunc ad ea, quæ auctor Apologiae pagina 114. et 115. ex Bellarmini scriptis attulit in medium, ad invidiam illi conflandam; quasi parum honorifica, vel etiam injuriosa principibus, et suprascriptis titulis contraria sint.

(a) Primo: Ponit Bellarminus, reges servos potius esse quam dominos, lib. de laicis cap. 7. in lib. Anglice scripto, ad augendam

invidiam, reges non servi qualescumque, sed mancipia nominantur.

Respondeo, sententiam Bellarmini ex Augustino desumptam esse, qui sic ait lib. xxx. de Civitate Dei cap. 14. « Qui imperant, serviunt eis, quibus videntur imperare. » Ubi qui imperant, non dicuntur servi quasi subiecti sint populis, sed quia laborant regendo, et imperando, non propter suam vel utilitatem, vel cupiditatem, quod tyrannorum est; sed propter populi utilitatem, et propter publicum bonum: quomodo B. Paulus servum se Corinthiorum appellavit II Corinth. iv. quia in eorum commodum laborabat; et tamen in eos potestatem habebat, eisque minabatur, dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu lenitatis?* I Corinth. iv. quomodo etiam Magnus Gregorius servum servorum Dei se nominabat: quem titulum, ut valde honorificum, successores omnes imitati sunt.

Secundo: Dicit idem Bellarminus, reges subjectos esse non solum Pontificibus, sed etiam Presbyteris, et Diaconis, lib. i. de Pontif. cap. 7.

Respondeo, id Bellarminus non ex capite suo, sed ex S. Joan. Chrysostomo accepisse, cujus hæc verba sunt homil. 83. in Matth. « Si Dux quispiam, si Consul, si is qui diademate ornatur indigne adeat, cohære et coercere, majorem tu illo habes potestatem. » Hæc ille, qui ad diaconum loquebatur cum hæc diceret.

Tertio: Quod imperatorem non gravate bibere oporteat non solum post Episcopum, sed etiam post presbyterum. Ibidem.

Respondeo, neque id Bellarminus ex se affirmare, sed referre iudicium S. Martini apud Maximum imperatorem discutientis: quam historiam refert Sulpitius in vita S. Martini.

Quarto: Quod regum auctoritas, atque functio, non immediate ex Deo descendat, neque ex jure divino, sed dumtaxat ex jure gentium. Ibidem, et lib. de Clericis cap. 28.

Respondeo, Bellarminus id asserere ex communi sententia omnium penes scripturam, et ex ipso usu. Videmus enim regna in respublikas et respublikas in regna mutari, et tamen utrumque regimen æque justum haberi: quod nullo modo fieret, si regum auctoritas

(1) I Corinth. IV, 21.

(a) Falsa Bellarmini ascripta.

non ex humana voluntate, sed ex divino iure penderet.

Quinto : Quod a Pontificibus imperatores multi depositi fuerint ; nulli autem Pontifices ab imperatoribus, lib. iii. de Pontif. cap. 16.

Respondeo, Nusquam dicere Bellarminum nullum Pontificem fuisse depositum ab Imperatore : sed si illud etiam addidisset, verum dixisset : siquidem Joannes XII. et Gregorius VI. Etsi qui alii sunt, qui ab imperatoribus depositi fuisse dicantur ; non proprie ab imperatoribus, sed a Conciliis Episcoporum, imperatoribus procurantibus depositi fuerunt. Idque non legitime, sed per injuriam factum fuisse facile demonstrare possemus, et numquam legitimum Pontificem jure ab imperatore potuisse deponi.

Sexto : Quod Episcopis, qui mancipia sunt Papæ, deponere licet principes, et eorum leges rescindere.

Undecimo : Quod obedientia regi non alio respectu debeat, quam propter ordinem politicum, libro de Clericis cap. 28.

Respondeo, adversarium more suo calumniam se prode. Neque enim eo loco Bellarminus disputat de obedientia, quæ regi a subditis debetur, de ea enim disputat in libro de laicis ; ubi cap. 3. et cap. 11. probat ex divinis litteris non solum deberi regibus, aliisque politicis magistratibus obedientiam ; verum etiam coram Deo, et propter conscientiam. In libro autem de Clericis cap. 28. demonstrat Clericos exemptos esse a jurisdictione principum secularium, ac per hoc non esse subditos regibus : sed debere tamen leges eorum de temporalibus rebus observare, non vi legis, sed vi rationis ; id est, non quia subditi sint, sed quia ratio dicat, ob commune bonum et pacem reipublicæ, eas leges ab omnibus esse servandas.

Respondeo, id non de quibuslibet Ecclesiasticis, sed de Principibus Ecclesiarum dici ; et eam sententiam apud S. Gregorium Nazianzenum in Oratione ad populum timore percultum, et Præsidentem irascentem, totidem verbis haberi.

Octavo : Quod reges deponi possunt per subditos suos ob multas causas, lib. v. de Pontif. cap. 8.

Respondeo, non bona fide adversarium agere. Bellarminus enim in loco citato, non dicit Reges posse per subditos suos deponi, sed solum profert duodecim exempla, partim ex Testamento veteri, partim ex Historiis diversis, vel decretis Ecclesiasticis, ex quibus constat reges, vel imperatores aliquando a summis Pontificibus fuisse depositos, de depositione per subditos ne verbum quidem.

Nono : Pontifices nullo modo deponi posse : nemini enim mortalium permissum esse de iis judicare, lib. ii. de Pontifice cap. 26.

Respondeo, quod Bellarminus scripsit, ante multa sæcula in generalibus Conciliis, quæ ipse eo loco citavit, disertis verbis scriptum esse : proinde adversarius, ut in superioribus, sub nomine Bellarmini, sanctos Pa-

tres Augustinum, Chrysostomum, Martinum, Nazianzenum reprehendit ; ita hoc loco non soli Bellarmino, sed etiam pluribus generalibus conciliis litem movere præsumpsit.

Decimo : Quod obedientia Papæ debeat propter conscientiam, lib. iv. de Pontif. cap. 15.

Respondeo, adversarium satis feliciter progredi in accusatione Bellarmini : qui enim sub nomine Bellarmini sanctos Patres, et sacra concilia hæcenus accusavit ; nunc tandem ipsum etiam Dei verbum et Spiritum sanctum accusat, quod intelliget, quicumque caput sequens, id est, caput sextum decimum libri iv. de Pontifice, legere voluerit. Nam eo loco multis, iisque perspicuis divinæ Scripturæ testimoniis ostenditur, non solum Pontificem summum, sed etiam Episcopos cæteros leges condere posse, quibus ob conscientiam parere subditi teneantur.

Undecimo : Quod obedientia regi non alio respectu debeat, quam propter ordinem politicum, libro de Clericis cap. 28.

Respondeo, adversarium more suo calumniam se prode. Neque enim eo loco Bellarminus disputat de obedientia, quæ regi a subditis debetur, de ea enim disputat in libro de laicis ; ubi cap. 3. et cap. 11. probat ex divinis litteris non solum deberi regibus, aliisque politicis magistratibus obedientiam ; verum etiam coram Deo, et propter conscientiam. In libro autem de Clericis cap. 28. demonstrat Clericos exemptos esse a jurisdictione principum secularium, ac per hoc non esse subditos regibus : sed debere tamen leges eorum de temporalibus rebus observare, non vi legis, sed vi rationis ; id est, non quia subditi sint, sed quia ratio dicat, ob commune bonum et pacem reipublicæ, eas leges ab omnibus esse servandas.

Duodecimo : Quod ipsi illi homines Ecclesiastici, qui et nati sunt et degunt in regnis Principum ; non tamen sunt eorum subditi nec ab iis judicari possint : ipsis autem fas sit principes suos judicare. Ibidem.

Respondeo, adversarium ad invidiam Bellarmino conflandam semper aliquid addere, quod in libris Bellarmini non invenitur. Affirmat quidem Bellarminus cum communi sententia Catholicorum, Ecclesiasticos exemptos esse a potestate Principum terrenorum : sed illas particulas (qui et nati sunt, et degunt in regnis Principum) Bellarminus in libro suo non posuit ; non quod veras esse

non existimet, sed quia non erat opus ad ista descendere ; sed Adversario opus fuit ista exprimere ad odium concitandum. Illud vero (ipsis autem fas sit Principes suos judicare) non solum Bellarminus non dixit, sed falsum esse credit. Hæc enim verba significant. Fas esse quicumque Ecclesiastico, etiam maxime privato, principem suum judicare : quemadmodum unusquisque Ecclesiasticus, etiam maxime privatus, exemptus est a subjectione principis secularis. At unicuique Ecclesiastico, etiam privato, fas esse Principem suum judicare, Bellarminus numquam dixit, numquam credit, numquam somniavit.

Decimo tertio : Denique quod obedientia, quam clerici tribuunt regibus, etiam in minimis mereque civilibus negotiis, non sit a necessaria aliqua subjectione, sed tantum ex discretionem, et propter observantiam boni ordinis atque moris. Ibidem.

Respondeo, non esse hanc propriam sententiam Bellarmini, sed omnium Catholicorum Doctorum, tum theologorum, tum jurisconsultorum, quamvis enim Catholici scriptores disputent, quo jure data sit exceptio clericis : tamen datam esse, et usu receptam ab antiquissimis temporibus, nemo Catholicorum in dubium vertit.

Quæ cum ita sint, cum adversarius colligit immane discrimen esse inter librum Dei, et Bellarminianos codices, et non magis Deum et Belial, lucem et tenebras, cœlum denique et inferos distare, quam Bellarminianum judicium de majestate regia a divino de iisdem judicio dissidet : eadem facilitate, sed majori temeritate colligere potuisset, sanctos Patres, et ipsam divinam Scripturam de majestate regum, contraria judiciorum protulisse, nihil enim Bellarminus asseruit de Pontificum potestate, de Clericorum exemptione, de regum et Principum obedientia, quod ex verbo Dei, conciliorum auctoritate, doctrinis Patrum, et Ecclesie sensu, atque consensu non hausit.

(d) Restat pars Apologiæ postrema, quæ tribus ultimis paginis continetur. In ea laudat adversarius verba cohortationis, quibus in epistola sua utitur Bellarminus ; sed reprehendit, quod tam sanctis sententiis ex ipsa Scriptura petitis nonnullas voces admiscuerit, quarum aliqua profanæ sunt : cujusmodi est illa de Pontifice Maximo,

quæ in tota Scriptura numquam legitur : alia soli Christo conveniunt, ut illa de Capite fidei, quam Apostoli soli Christo tribuunt.

At Bellarminus legit in libro Judith cap. xv : *Jocim autem summus Pontifex* ; quem librum tametsi vos Calviniani cum Judæis non recipitis inter sacros libros : nos tamen Catholici cum Nicæna synodo libenter recipimus. Et quamvis vestri magistri librum divinum esse negent : non tamen profanum appellare audent. Sed præterea, nomen Pontificis, nonne in Scripturis Testamenti veteris frequentissime legitur ? et idem nomen cum adjuncta voce (magnus) nonne legitur in epistola ad Hebræos ? Sic enim habemus cap. iv : *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit calos, Jesum* ; qua fronte igitur vocem profanum audes appellare, quam Spiritus sanctus Christo ipsi tribuit ? Nisi forte tantum interesse putes inter Pontificem magnum, et Pontificem maximum, ut Pontifex magna sacra vox, Pontifex maximus vox profana dicenda sit, quasi Christus non potuerit pie dici Pontifex maximus, sicut dictus est Pontifex magnus. Deinde tot sancti Patres Romanum Episcopum Pontificem summum, vel maximum appellavere, ut eorum auctoritas plane sufficiat ad hujus hominis temeritatem refutandam. Vide Stephani Episcopi Carthaginensis epistolam ad sanctum Damasum, Gregorium lib. i. Dialogorum cap. 4. Anselmum præfatione libri de Incarnatione Verbi ad Urbanum Papam, Bernardum in omnibus epistolis ad Romanos Pontifices Innocentium II. et Eugenium III.

Quod vero attinet ad nomen capitis fidei, optassem, ut adversarius qui affirmat nomen illud soli Christo ab Apostolis fuisse tributum vel unum locum notasset in toto volumine Bibliorum, ubi Apostoli hoc nomen Christo tribuerint. Auctorem fidei, et caput Ecclesie legi Christum ab Apostolis appellatum ; sed caput fidei non legi ; sed neque Bellarminus hanc vocem excogitavit, sed ex Gregorio retulit. Non igitur Bellarminus, sed Gregorium adversarius accuset, si audeat.

Claudit Apologiam auctor, lectores rogans, ut alieni a studio partium, de veritate sententiam ferant, prout illam candidè a se descriptam protestatur, ad discutiendas illas tenebras mendaciorum, ac calumniarum,

quæ in regem serenissimum contra jus fasque collatæ indignissime fuerant. Ego quoque responsionem claudio, et quoniam spero me calumnias, et mendacia hujus Apologiæ luce ipsa solis clariora fecisse: non rogabo lectores, ut iudicium ferant, quasi de re dubia, sed ut oculorum sensum tantum ad Scripturas admoveant, et a re ipsa edocti, lucem veritatis aspiciant. Illud in extrema oratione lectorem admonendum esse censui, (b) unam ex notis veræ Ecclesiæ semper fuisse Catholicæ nomen, de quo sanctus Patricianus in epistola ad Sympronianum: « Catholicum, » inquit, « neque Marcionem, neque Apellem, neque Montanum sonat, neque hæreticos sumit auctores: Catholicum non est ab homine mutuatam, quod per sæcula tanta non cecidit. » Item: « Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit. » Sanctus item Cyrillus Catechesi 18: « Si iveris, » inquit, « in aliquam Urbem, non petas ubi sit Ecclesia, vel domus Dei;

(a) De nomine Catholicici.

FINIS RESPONSIONIS AD APOLOGIAM PRO JURAMENTO FIDELITATIS.

nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei et Ecclesiam: sed petas ubi sit Catholica Ecclesia: id enim nomen proprium est hujus sanctæ Ecclesiæ Matris omnium nostrum. » Sanctus Augustinus (ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum) in libro contra epistolam Fundamenti cap. 4. describens notas Ecclesiæ, quæ illum in Ecclesia Catholica retinebant: « Tenet postremo, » inquit, « ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa, inter tam multas hæreses, ista Ecclesia sola obtinuit. » Ubi ergo lector Apologiæ tertio quoque verbo videbit Catholicos appellari in ipsa Apologia illos, adversus quos ipse auctor Apologiæ scribit, et a quorum communione se alienum esse proficitur; certe ex ipsa Apologia discet non Catholicum, sed plane Hæreticum esse hujus auctorem Apologiæ. Ex quo denique facile judicabit, quanta sit illi habenda fides in rebus cæteris, qui se ipse proprio iudicio condemnavit.

DOTTRINA CRISTIANA

BREVE

COMPOSTA PER ORDINE DI N. S. PAPA

CLEMENTE VIII

DALL'EMINENTISSIMO

ROBERTO BELLARMINO